

Genero-rolak: jokabide pribatuak eta politika publikoak

María Pazos Morán.

Azterlan Fiskaletako Institutua.

maria.pazos@ief.meh.es

2007ko iraila

1.- Sarrera

Ikerketa feministan, arreta handiz aztertzen da emakumeen eta gizonen jokabidearen arteko ezberdintasunak. Ikerketa askok agerian utzi dute, baldintza materialen egoerak aldatzen direnean ere (esaterako, emakumeek gizonen baino soldata hobia irabazten dutenean), emakumeen eta gizonen jokabideek genero-rol tradizionalen arabera izaten jarraitzen dutela. Fenomeno hori garrantzitsua da, eta haren zabalkuntza, sakontasuna eta aldakortasuna ezagutu behar dira.

Ikusitakoaren arabera, badirudi, herrialde, garai eta baldintza ezberdinak egon arren, joera horrek bere horretan jarraitzen duela. Eraitza horiek interes handia pizten dute, batez ere arazoa oraindik ukapen-fasean dagoen inguru edo giroetan. Espainian, oraindik ez da eztabaida amaitu, eta ez da zehaztu emakumeek diskriminaziorik jasaten zuten ala ez, edo genero-indarkeriarik bazegoen ala ez. Aldi berean, jende askok dio feminismoa modaz pasatako fenomeno dela “dagoeneko berdinak garelako” (gainera, harrigarria bada ere, hori diotenek ezberdintasunik ez zegoela zioten). Behin eta berriz errepikatzen den ukapen hori aldaketen aurkako oinarritzko oztopoetako bat da. Testuinguru horretan, nahiko arrazoizkoa da, feminista askok arazoak hor jarraitzen duela azpimarratzea (hainbat alderdi ezberdinen arteko eztabaidan; alde batetik betiko joerak daude, eta bestetik, joera feminista berriak, patriarkatua biziraupena zalantzan jartzen dutenak... edo alderdi beraren barne al daude denak?).

Baina antolaketa sexualak bere horretan jarraitu edo aldatzeak, Bordieuk “La domination masculine” lanean eragiketa antzua zela esan arren, bi arrisku handi ditu: lehenik eta behin, aldaketak gertatu eta aldaketa horiek interesgarriak diren heinean, eztabaida hori faltsua da. Izan ere, aldaketa-zantzu argi bat da eztabaida hori gaingitzea: hain zuzen ere, emakumeek estatus hobia duten herrialdeetan, esaterako, Suedian, alderdi politiko gehienek feministak direla diote. Horrek esan nahi du, alderdi politikoek patriarkatuaren nagusitasuna onartzen dutela, nahiz eta fenomeno horri beste izen bat eman. Bestalde, Suediako mugimendu feministak ez dira nagusitasun hori frogatzen saiatu behar, baizik eta aldarrikapen politikoetan aurrera egiten saiatzen dira. Baina genero-ezberdintasun handiagoak dauden herrialdeetan, jarrerak askoz ere muturrekoagoak dira. Pentsamendu horien arabera, emakumeak zapalduta bizi dira, eta ezin dira mundu androzentrikoan integratu. Horrelako jokabideen ondorioz, askotan errebindikazio politikoak alde batera uzten dira (irtenbide bakarra “paradigma aldatzea” izango litzateke), horren ordez, bakarkako ekintzak egiten dira soilik, eta batzuetan nolabait *ghetto* antzekoetan biltzen dira. Haustura heroiko horiek, bakoitzaren aukera gisa errespetagarriak izan arren, eraitza txikiegia eta ezegonkorregia lotzeko gehiegi eskatzen du (Bordieu, aipamena).

Bigarren arriskua da, bere horretan jarraitu edo aldatzeari buruzko eztabaidan, denbora eta energia alferrik galtzeaz gain, bere horretan gelditzen saiatzen bagara, egoera bidegabe bat egoera saihestezin bat bezala auzer dezakegula, Bourdieuk sexu-banaketaaren egituren eta hari dagozkion banaketa-printzipioei buruz, “*bidegabekariaren naturalizazioa*” edo “*deshistorizazioa eta*

betikotze erlatiboak” kontzeptupean zehaztutako fenomenoa. Hau da, emakumeak “ezberdinak” direla azpimarratuko litzateke, eta beraz, ez dagoela erremediorik.

Gaia garrantzitsua da, patriarkatua ez baita "naturala", eraikuntza sozial arbitrario edo bidegabea baizik, eta bidegabekeria horren oinarrietako bat itxurazko "naturaltasun" hori da, sistema betikotzen baitu. Galdera horrek bi atal bereizi ditu: lehenik eta behin, zein elementuk oztopatzen duten ezarritako ordena aldatzea, eta zein elementu diren aldaketaren indartzaileak. Bigarren, erakunde eta politika publikoek (eta ondorioz, aurrekontu publikoek) prozesu horietan zein paper duten. Edonola ere, errealitatea eta irudikapen engainagarria kontu handiz bereiziz, helburua fenomenoaren jatorria eta izaera ulertzea da: ezin dugu ahaztu, emakumeen jokabideari dagokionez, askotan funsgabeko adierazpenak egiten direla egintza objektiboak balira bezala. Hori dela eta, adierazpen horiek eta haien ondorioetako batzuk aztertzeak merezi du. Azterketa hori hurrengo atalean egingo dugu. Hirugarren atalean iraunkortasuna bermatzen duten baldintza instituzionalak aztertuko ditugu, batez ere zerga- eta prestazio-sistemak familia-ereduan duen eragina, gizona baita familiako elementu sostengatzailea, eta emakumea, berriz, menpekoa. Laugarren atalean, eredu tradizionalen hautabide-gabeziaren ondorioz, emakumeek zein erantzun ematen duten aztertuko dugu, baita baldintza beretako sostengatzaile/zaintzaile gizarte-eredua dela lan- eta familia-bizitza bateratzeko modu onena, emakumeek aukera gehiago izan eta bikotean bitarteko botere handiagoa lor dezaten. Azkenik, bosgarren atalean ondorioak azalduko ditugu, eta berdintasunean oinarritutako sostengatzaile/zaintzaile-eredurantz aurrera egiteko, Espainian egin beharreko berrikuntzen zerrenda (laburra) ere aipatuko dugu.

2.- Azalpen interesatuak eta horrek dakartzan arriskuak

Egia da, egoera batzuetan emakumeak gizonen boterepean jartzen direla, eta beren interes materialen aurkako jokabideak izaten dituztela. Hala ere, fenomenoaren beraren azalpena elementu eta balio-judizio gehigarriekin kutsatuta dago. Azalpen horietako batzuk, deskribapen moduan azaltzen dira, eta emakumeak era batekoak edo bestekoak direla diote, edota gauza bat arrazoi batengatik edo besteagatik egiten dutela. Lehenik eta behin, gehiegi orokortzen da; eta bigarren, adierazpen horien aurkakoa frogatu bada ere, adierazpen horiek egiaztatutako egintzatzat hartzen dira.

2.1- Nolakoak “dira” emakumeak, eta zer “nahi” dute: aukeratzea eta amore ematea:

Banakako diskurtsoetan eta politika publikoetako diskurtsoetan ere, funtsezko baliabidea “aukera-askatasuna” da. Boninok (2007) elementu hori banakako esparruetan aztertzen du (mikromatxismoak), Bordieuren sistemarekiko adostasun bidezko edo "patriarkatu leun" bidezko sistema gogoraraziz; hau da, menpekoa menderatzea, baina menderatzaileak espero duena aukeratu egiten duela sinestaraziz. Sistema horren bertsio traketsenetan, emakumeei menpean egotea gustatzen zaiela esaten da, eta bertsio horiek oraindik bizirik jarraitzen dute emakumeak menpean dauden inguruetan (baina ez zaio menpekotasuna esaten, noski). Duela gutxi, Brasilera egindako bidaiari, gau batean genero-indarkeria nire begiez ikusi nuen, eta horrenbestekoa zen, non bizilagunak esnatu ere egin ziren. Bizilagunek adierazi zuten ez zitzaiola poliziari deitu behar “emakumeari gustatu egiten zitzaiolako”. Horretarako arrazoi bakarra zen egoera horretan urte asko zeramatzala, eta ondorioz, gustatzen zitzaiolako izan behar zela. Gertakari hark duela ez horrenbeste denbora Espainian bizi ziren egoerak ekarri zitzaizkidan gogora. Horrelako adierazpenak susmatu egiten dira, albisteetan, urrutze-ordenak dituzten emakumeek erasotzaileei gerturatzen uzten dietela “jakinarazten” denean, emakumeei bete betean joz, Espainian, gaur egun horrelako interpretazioak ezin baitira modu esplizituan azaldu.

Bikote-harremanei dagokienez, behin eta berriz aipatzen da emakumeei harreman desorekatuak edukitzea “gustatzen zaiela” edo horrelako harremanak "nahi dituztela". Askotan aipatzen da, emakumeek gizonen nagusitasunaren mitoari eusteko beharra dutela, “gaineko” gizon bat behar dutela, hori gabe, gizonak erakargarritasuna galtzen baitute eta emakumeek gizona ez bailukete maitasun-objektu gisa ikusiko (Coria, 1991). Gehiegi orokortu gabe (Clara Coriak arriskutsua dela baitio), aipatu behar dugu, emakume askok, beren gogobetetzea alde batera uzten dutela, eta beren bikotekideenari ematen dietela garrantzia. Eta noski, diruari dagokionez, badirudi, askotan, emakumeek beren hilobiaren zuloa egiten dutela. Baina, horregatik, emakumeek harreman orekatuak baino gehiago, harreman desorekatuak nahiago dituztela ondorioztatu behar al dugu? Edo badaude egoera horietan mantentzen dituzten faktore objektibogarriak, emakumeek beste egoeran egotea nahi izan arren? Zein egoerekin alderatuta nahiago dituzte harreman desorekatuak?

Funtsezko elementu bat hautabide-gabezia da (eta bereziki, ez dago harreman orekatuak izateko prest dagoen gizonik). Ez da nire asmoa gizakien funtzionamenduari buruz gehiegi suposatzea, baina oinarritzat jotzen dut, pobrezia-atalasearen gainetik behintzat, pertsonen gogobetetze materialez gain, beste premiak ere ase nahi dituztela. Askotan ahaztu egiten zait (Amelia Valcarcelek dioen bezala), emakumeak gizakiak direla soilik (eta horregatik esaten da, "emakumeak ez direla ogiari esker soilik bizi"). Gizakiek beste faktoreak ere nahi dituzte bizitzan; esaterako, ingurukoek maitatu, onartu eta baloratzea; gizartean integratzea (batez ere lan-esparruan), eta munduan bakarrik ez daudela sentitzea. Gauzak horrelakoak izango balira, lehenik eta behin emakumeek egoera horietatik ez ateratzeko jasaten dituzten presio sozialak hartu beharko dira kontuan. Emakume ezkongabe eta dibortzietuek giro atzerakoietan jasaten duten estatus apala eta zigor sozialari buruz dezente idatzi den arren, ez da nahikoa. Ezin dugu ahaztu, bakarrik bizi diren emakumeak gaizki ikusita daudela.

Bigarren, amodioari dagokionez, emakume heterosexualek ez dituzte harreman orekatuak izaten, eta are gutxiago jokabide maskulino tradizionalak nagusi diren herrialdeetan, besteak beste, Espainian. Lidia Falconek, bere autobiografian kontatu zuen, bere belaunaldiko feministak senarrik gabe geratzen joan zirela. Beraz, emakumeei harreman orekatuak edukitzea gustatuko balitzaieke ere, badirudi ez dutela horrelako harremanak lortzeko aukera handirik¹. Beraz, nola dakigu “ez zaizkiela gustatzen”? Noski, ni ere ados nago “hobe bakarrik beste inorekin gaizki egon baino”, baina emakumeek bikotekideak aurkitzeko duten nahia ez da emakumeen jokabide gisa soilik ulertu behar, ez jokabide "femenino" gisa ere (izan ere, gizartean bikotea amodio-mota ohikoena izatea, desiratuena dena ere esango nuke, ez dakigu fenomeno naturala edo soziala den). Era horretan, gaur egungo emakumeen kasuan, haien bikotekideek diruarekiko dituzten jokabideak ulergarriak dira (esaterako, Dema et al 2004 eta Coria, 1991k azaldutakoak), nahiz eta desesperagarriak irudit. Baina, hala ere, emakume horiek tentsio psikologiko handiak jasaten dituzten zantzuak daude (besteak beste, ikus Dema, 2005; Coria, 1996; Freixas, 2005), baita horietako askok egoera alienatu horietatik ihes egiten dutela ere (esaterako, dibortzio gehienak emakumeek eskatzen dituzte; eta gero eta emakume profesional ezkongabe gehiago daude).

Prozesu horiek ez dira behar bezala ulertzen, eta horren arrazoi nagusia da emakumeekin zerikusia duen guztia ez dela arrasera berberaz neurtzen, eta ez dela analisi-metodo berberekin aztertzen. Ezberdintasun horien ondorioz, ez dira emakumeen (giza) premiak onartzen, eta horrek erruduntasuna areagotzen du. Izan ere, emakumeei buruzko fenomenoak aztertzerakoan, sistematikoki, soziologiari, ekonomiari eta abarri buruz dakigun guztia ahaztu egiten zaigu.

¹ Beste nobela askoren artean, Josefina Aldecoaren “El Enigmak”, emakume batek berdintasunezko bikotearen bila sentitzen duen frustrazioa azaltzen du.

Emaitza: emakumeei jokabide “ideala” exijitzen zaie, eragile sozialak ikusezin bihurtzen dituzte, eta hitz batean, emakumeek beraiek jasaten dute jokabide ideal horretatik desbideratzearen ondorioak² (ikus Celia Amorósek botererik ez duenari erantzukizuna eskatzeari buruz azaltzen duena).

Emakumeek gizon menderatzaileekiko duten menpekotasuna aipatzeko, zergatik ez erabili Stockholm-sindromearen kontzeptua? Horrelakoetan, kartzela ez litzateke fisikoa izango, baizik eta hainbat elementuz osatua egongo litzateke, bereziki hautabide-gabezia. Oztupo horiek gainditzea, kasu heroiko goresgarrietan ezik, prozesu kolektiboa da, oztopo instituzional ugari baititu bidean. Hala ere, gaur egun, mendebaldeko herrialdeetan oztopo horiek ez dira debekuetan islatzen, beste elementu askoz ere sotilagoetan baizik, eta ondorioz, ez dira horren agerikoak. Aldaketa-prozesu horren barne, noski, gizonen pentsamoldea aldatu behar dute, eta horretarako, baldintza sozial batzuk ere bete behar dira. Beste hautabideak, esaterako, lesbianismoa; eta hitz batean gizonetikiko menpekotasun emozionalik ez izatea, , sozialki zigortuta daude, feministak poliki-poliki lortzen ari diren aurrerapenen arabera, hein batean ala bestean.

2.2- Ustezko aukera-askatasuna familiarra politika publikoetan

Gizarte-politikan, “aukera-askatasunari” buruzko diskurtsoak gezurrez beteta daude. Izan ere, kontzeptu hori behin eta berriz aipatzen da, emakumeek, lanbide batean aritu beharrean, etxeko lanetan eta pertsonak zaintzen aritzea nahiago dutela azpimarratu nahi denean. Askotan esaten da “ezberdinak dira, eta lehentasun ezberdinak dituzte” (eta hori feministek emakumeak beren borondatearen aurka jokatzera behartzen dituztela esateko erabiltzen dute). Baina egia esan, emakumeak gizonen jokabideak izateko eta gizonen emakumeen jokabideak programatutako egongo balira ere, ezingo lukete era horretan jokatu.

Argumentu biologikoak baliagarri ez direnez, (emakumeen eta familiaren) aukera-askatasuna lanaren bereizketa sexuala betikotzeko panazea berria da. Oraindik ageriko diskriminazio asko badago ere, politika publikoek, bikoteetan, gizon eta emakumeen arteko ezberdintasuna berretsi eta areagotzeko bide berriak erabiltzen dituzte. Orain, horretarako hautabide nagusia eskubide sozial bateratuak dira. Nahiko hautabide berria da, iraganean, familia-eskubideak familia-buruarenak baitziren, eta gainera zerga-onurak eta laguntza sozialak eskuratzen zituen “bere ardurapeko emaztea” edukitzeagatik. Feminista-mugimenduek betidanik aldarrikatu izan duten bezala, eskubideak banakatu beharrean, “aukerako” eskubideak eta eskubide “bateratuak” ezarri dira.

Joera berri horren adibide garbiena, European, amatasun-baimenen inguruan egin diren berrikuntzak dira; hau da “guraso-baimenak” izenekoak. Baimen horien bitartez, haurra zaintzeko baimena amak edo aitak har dezake, edo bestela, bien artean partekatu dezakete baimena. Estatuak ezin du bikotearen erabakietan esku hartu, eta beraz, bikotearen aukera-askatasun hori gorde beharreko ondare absolututzat jotzen da. Baina esperientziak dio, errealitatean, eskubide bateratu horiek gehienetan emakumeek “gozatzen” dituztela, baina beren aukera izan dela esanez justifikatzen da, eta horrela eztabaida eten egiten da. Baina, harrigarria bada ere, emakumeek zaintza-lanak aukeratu behar dituztenean, ez dira eskubide bateratuak edo aukera-askatasuna

² Egia esan, emakumeei beraiei egotzen zaie gertatzen zaienaren erantzukizun edo errua, edo bestela beste emakumeei ala feministei, eta askotan hirurei aldi berean. Adibide bat Hirsi Ali da. Giroaren arabera, arrazoi ezberdinak zirela-eta zigortu zuten. Emakume bakar bati (ministro gaiztoari) egotzi zioten Herbeheretatik bota izanaren errua, baita feministei ere, ez zutelako horren aurka ezer egin. Edo Dolores Vazquez. Bere aurkako lintxamendu soziala desagitea lortu zenean, begirada akusatzailea Alicia Hornosengana zuzendu zen, hura guztiaren erantzulea balitz bezala.

aipatzen³. Emakumeak laneratzea eta lan-eskarmentua galdu ondoren, nork gogoratzen du kalitateko lanpostu bat aukeratzeko eta miseriatik kanpoko bizitza izateko eskubiderik duenik? Bestalde, Gizarte Segurantzako beste eskubideak ez dira bateragarriak, eta beste kasuetan ez da aukera-askatasuna aipatu ere egiten. Beste behin, emakumeei buruzko gaietan, salbuespena egiten da, baldintzak kontuan hartu gabe. Beraz, paradoxikoa izan arren, menpekotasun-harremanak mantentzeko politikak babesteko aipatzen da askatasuna.

Ustezko familia-aukeraketa prozesu bat da, baina bertan, gizonak eta emakumeak ez dituzte aukera berdinak. Esaterako, guraso-baimenak eskubide bateratu gisa aurkezten dira; baina aldi berean, emakumeak izugarritzko presioa jasaten dute zaintzaile-rola eskusibotasunean beren gain hartzeko. Hala ere, presioa ez da berdina herrialde guztietan, eta ondorioz, herrialde guztietan ez da hein berean sinesten emakumeak beraiek nahi dituztela eskusiboki zaintzaile-lanak egin. Herrialdeen arabera, mugimendu feministen aldarrikapenak ere ezberdinak dira. Europako hegoaldeko herrialde batzuetan, mugimendu feministek amatasun-baimena luzatzea eta emakumeentzako erraztasuna handitzea eskatzen da, haiek haurrak zaindu ditzaten. Suedian, berriaz, aldarrikapena ia ahobatezkoa da, eta baimen horiek guztiak bereizi egin behar direla eskatzen da⁴

Horretarako ematen den azalpena da emakumeak hartu nahi izaten dituztela baimen horiek. Gero, espainiar gizonak, lanak banatzen dituztela aipatzen dutenean, amatasun-baimen hori partekatu ez izana erantzun horrekin bateragarria ote den galdetzen zaienean, eta bikotekide bakoitzaren lan-mota kontuan hartu gabe emakumeak eszedentziak, lanaldi-laburtzeak eta abar zergatik hartzen dituzten galdetzen zaienean, baimen horiek emakumeak hartu nahi izaten dituztela esaten dute (titulartasuna emakumeena da, baina senarrei ia 10 aste emateko aukera dute). Eta emakume askok adierazi dute, ados eta pozik daudela baimen bateratuak beraiek hartzearekin. Baina, oraingoan ere, emakumeei zein mekanismok presio egiten dien eta zein hautabide dituzten galdetzen zaienean, haiek emandako erantzunak kontuan hartu behar dira.

Suedian, 1974an, amatasun-baimenaren ordean, berdintasuneko amatasun/aitatasun-baimena ezarri zen. Eskubide bateratua izan arren, ikerketa askok frogatu dute guraso-baimenaren banaketa bikotekideen arteko negoziazio baten emaitza dela, eta emakumeak negoziazio-gaitasun handiagoa duten heinean, gizonak askoz ere gehiago parte hartzen dutela. Emakumeen gaitasun hori aldagai sozioekonomikoen sorta baten arabera da (Castro eta Pazos, 2007).

Azkenik, gizarte-eredu ezberdinei buruzko ikerketa konparatuek agerian utzi dute, herrialde bakoitzean, bikotekideen arteko negoziazioa ezberdina dela. Esaterako, Brodman, Esping Andersen eta Guellek (2007), bikoteetan, emakumeak bigarren seme-alabak edukitzea erabakitzerako orduan, erabaki horretan gizonen jokabideak zenbaterako eragina duen aztertu zuten, bai Danimarkan, baita Espainian ere. Eredu ezberdinak aztertu zituzten, azkenean, ondorioztatu zuten, espainiar emakumeak daniarrek baino askoz ere zailtasun handiagoa zutela gizonak seme-alaben zaintzan inplikatzeko.

³ Prestazioen diseinuari begiratzen badiugu, fenomeno hori argi ikusiko dugu. Adibidez, Frantzian, “hautazko jarduerako osagarria” (JHO) izeneko prestazioa haurrak zaindu ahal izateko soldatapeko jarduerari zati batean edo erabat uztean jasotzen da; eta “hautazko jarduerako aukerako osagarria” (HJAO) jarduerari erabat uzten denean, eta guztira 3 haur direnean. Beste osagarri bat, “haur-zaintzarako motaren hautaketa librea” izeneko da, eta haur hezkuntza publikoari uko egiten zaionean jasotzen da.

⁴ Adibide garbia da emakume sozialdemokratek, beren alderdiaren hierarkian baimenak banakotzeari buruz izandako gatazkak. Bestalde, 2006ko hauteskundeetarako kandidaturan, Feminist Initiativek honako goiburua zuen: ‘soldataren %100, guraso-baimenen %50 eta %0 indarkeria’ (informazio gehiago nahi izanez gero, ikus <http://www.infopolis.es/web/IniciativaF!/index.html>)

2.3.- Azkenean, ez al da egia izango gozokiak denoi gustatzen zaizkigula?

Zantzu eta froga batzuen arabera, jende askori, emakumeei barne, gauza onak gustatzen zaizkie. Indiako braman batek kontatu zidan, ez zuela emakume batekin maitemindu eta haren kide izan nahi; nahiago zuen emaztea bere gurasoek aukeratzea. Arrazoa: gizonak horrelako akatsa egitean, emazteek ez dute senarraren familian bizi nahi izaten, ezta bertan lan egin ere; senarrarekin bakarrik bizi nahi izaten dute eta abar.

Soledad Murillok, duela gutxi emandako hitzaldi batean aipatu zuen, emakumeoi asko gustatzen zaigula norbaitek gu zaintzea. Izan ere, askotan ikusi izan dugu, gizonak etxeko lanak egiten laguntzea; esaterako, haurrak gauetan negarrez hasten direnean, ohetik jaikitzea asko gustatzen zaiela. Etxetik kanpo lan egiten duten emakume askok isilean gordetzen dute beren bikotekideek ez dutela haurren zaintzan parte hartzen, eta bikotekideen artean berdintasuna dagoela pentsarazten dute. Agian gauzak horrela izatea gustatuko litzaiekeelako? Eta emakumeek beren bikotekideek baino diru gehiago irabazten badute, edo zerbaitetan haiek baino hobeak direnean, hori ere isilpean gordetzen badute, ez al da izango jokaera hori izatea exijitzen zaielako? Agian jokabide hori onartuko dute, baina horrek gatazkak sortzen ditu. Hain zuzen ere, datuen arabera, etxetik kanpo lan egiten duten emakumeen kasuan, bikotekideen gatazka eta banatzeen arrazoi nagusietako bat jokabide matxistak dira.

Laburbilduz, emakumeak egoera desorekatuetatik ez ateratzeko arrazoi asko daude. Arrazoi horien artean, aipagarriak dira sozializazioa eta ikaskuntza; hau da, gutxiagotasuna barneratzea (Bordieuk “emakumeen gorputzetan idatzitako indarkeria sinboliko” gisa azaltzen du). Baina aldi berean, egoera hori ez da aldaezina. Bakoitzak duen bizitzarekin konformatzen saiatzeko onargarria izan arren, emakumeek hautabideak (bai materialak nahiz/edo banakakoak eta sozialak) dituzten heinean, bizitza aldatzen doa. Ildo horretan, masa kritikoaren teoria feminista aipa dezakegu, ordezkartza politikorako erabilitakoa: banakotasun isolatuak ez dira nahikoa.

Historiako etapa guztietan, emakume batzuek, modu heroikoan ordena patriarkala apurtu dute, gainontzeko emakumeen egoera hobetuz, baina benetako aldaketa handiak egiteko, prozesu sozial kolektiboen bidez egiten dira, baita prozesu horietan eskuratutako eskubideen ondorioz ere. Zenbat emakumeri esan digu geure amak: “zuk asko ikasi, horrela gizon baten mende ez egoteko”? Emakumeen hezkuntza, gaur arte asko hedatutako joera, izan da munduko egoera aldatzeko lehen lorpen nagusia (ELGA, 2007). Emakumeek lan ordaindua izateko aukera izatea da aldaketa horretako bigarren aspektu garrantzitsua. Eta beste aldaketa asko ere badaude, bai orain arte eskuratutakoak eta oraindik eskuratzeke daudenak ere. Egoera ez da berdina guretzat edo gure amonentzat, eta ez da berdina suediar emakumeentzat edo marokoar emakumeentzat. Beraz, azter ditzagun aldaketa horietan eragina izan duten ezberdintasun eta faktoreak, era horretan aldaketa horiek ulertu eta askatasunerantz bidean aurrera egiteko.

3.- Iraupen eta aldaketarako faktore instituzionalak: politika publikoen garrantzia

Historikoki, familia-esparruan, emakumeak gizonen menpe jartzeko baliabide eraginkorrena legearen indarra izan da. Egoera hori “naturala” edo “biologikoa” zela esan arren, naturaltasun hori lege hertsatzaileen bidez indartzen zen, edozein desbideratzeari aurrea hartzeko. Gainera, familian geratzen zena gai pribatua zela esaten zen, baina badaezpada ere, legeek behar bezala xedatzen zuten esparru pribatua. Mendebaldeko herrialdeetan dagoeneko gaingiditutako garai horri

buruzko xehetasun gehiegi eman gabe, aipagarria da, 1970eko hamarkada bukaerako eta 1980ko hamarkada hasierako erreformak egin arte, espainiar emakume ezkonduak beren senarren esklaboak zirela. Izan ere, ezin ziren dibortziatu, etxez aldatu, ezin zuten erabaki zenbat seme-alaba izan, ezin zuten lanpostu bat hartu edo senarraren baimenik gabe diruarekin eragiketarik egin.

Emakumeek, hezkuntza-eskubidea, lan ordaindua, dibortzioa, antisorgailuak eta abortua (gaur egungo mugatua izan arren) eskuratu dituzte; eta kode zibilean gizonetikiko berdintasuna lortu dute. Aro berri honetan “berdintasun formala” edo, okerra bada ere “Legearen aurrean berdintasuna”, da nagusi. Hala ere, argi dago esparru publikoan eta pribatuan aukera-berdintasun hori lortzeko, oraindik bide luzea egin behar dela. Baina nondik datoz ezberdintasun horiek? Arrazoi biologikoak alde batera utzita, azalpen bat da agian, ezberdintasun eta desoreka horiek gizartean errotuta daudela, eta pertsonen eta egitura pribatuen artean belaunaldiz belaunaldi transmititzen dela, iraganeko inertzia bat balitz bezala, edo are okerrago, zuzendu ezin den desoreka bat balitz bezala. Azalpen horren arabera, politika publikoak (Legea) neutralak dira, baina aldi berean onartzen da neutralak izan arren, ekintza positiboa bultzatu beharko luketela gizartearen berezko desoreka edo ezberdintasuna orekatzeko. Azken hamarkadetan ikuspuntu hori izan da nagusi. Horrek ez du kontuan hartzen legeak ez direla neutralak, gizarteko arau, balore, eta egitura sozial jakin batzuk indartzen dituztela (eta ez beste batzuk), nahiz eta arau horiek inplizituak izan, eta haien existentzia ez onartu. Legeek, politika publikoek, eskubide batzuk edo beste batzuk ematen dituzte, eta jokabide batzuk edo beste batzuk indartzen dituzte. Legeak gizartearen eskaeren arabera aldatzen dira; baina aldi berean legeak aldatzean, aldaketa sozialak bultzatu eta areagotzen dira. Oinarritzko arau horren adibide garbi bat Espainian egindako azken lege-erreformak dira: tabakoari buruzko legea, ezkontza homosexuali buruzko legea, zirkulazio-arau berriak eta abar. Baita ere aplikagarria da gizon eta emakumeen jokabidean eragiten duten lege guztietan ere.

3.1.- Erakundeak eta hezkuntza-legeak

Genero-rolen transmisioan, hezkuntza-sistemak duen eragina bi faktoretan laburbildu daiteke: 1) Haurrentzako hainbat ekintza sustatzea (bai hezkuntza- eta aisia-ekintzak); eta 2) orientazio kurrikular ezberdina, emakumeak letretako espezialitateetara eta emakumezkoen lanbideetara bultzatuz; eta gizonak zientzietara eta gizonezkoen lanbideetara bultzatuz.

Esparru horretan, zeharkakotasun-premia, beste eremuetan baino are argiago ageri da: Emakumearen Erakundeak, urtero, Gabonetan kanpaina berezi bat egiten du, gurasoek jostailuak erostean seme eta alaben artean bereizketarik egin ez dezaten. Hala ere, hezkuntza arautuan, ekintza eta curriculum-aukeraketetan, ez zaio behar bezalako garrantzirik ematen sexu arteko bereizketarik ez egoteari. Hezkuntzari buruzko 2/2006 Lege Organikoan ez dira datu horiek esplizituki ematen. II. tituluko I. kapituluak (Ekitatea hezkuntzan) “hezkuntza-laguntzaren berariazko premia duten ikasleak” izena du, eta titulu bereko II. kapituluak ‘Hezkuntzako desberdintasunen konpentsazioa’. Ba, kapitulu horietan, eta II. kapitulu osoan ez da genero-ezberdintasuna aipatzen. Bestalde, bigarren hezkuntzaren helburuen artean (23.c artikulua) aipatzen da, “Sexuen arteko desberdintasuna eta horien arteko eskubide-berdintasuna eta aukera-berdintasuna balioestea eta errespetatzea. Gizonen eta emakumeen arteko diskriminazioa eragiten duten estereotipoak baztertzeta”. Nerabe batean, eta zehatzago esanda, neska nerabeen artean “sexuen arteko ezberdintasuna nola baloratuko” den galdetzeaz gain, baita ere ikusi behar dugu diskriminazioa sortzen duten estereotiporik ote dagoen, eta beraz, ukatu egin behar ote diren. Ez al litzateke hobe izango *“pertsonen arteko ezberdintasunak eta sexuen arteko berdintasuna*

errespetatzea, eta aldi berean *estereotipoak ukatzea*?” Argiagoa izateaz gain, esaldia motzagoa izango litzateke.

Hezkuntzari buruzko estatistiketan ere ez dira kezka horiek islatu. Hezkuntza-Adierazleen Estatu-Sistema (<http://www.mec.es/mecd/jsp/plantilla.jsp?id=317&area=estadisticas>), iturri ezin hobe da Espainiako hezkuntza-egoera eta haren emaitzak ezagutzeko, baina ez du kontuan hartzen hezkuntza-sistemak genero-ezberdintasunean eraginik duen ala ez. Esaterako, “jokabide eta baloreen eskurapenei” buruzko kapituluan, “ikasleen jokabideen adierazpenak” zehazten dira, eta ez dira generoari buruzko jokabideak islatzen. Espezializazio-ezberdintasunei buruzko arazoa ere ez da aztertzen (gehienezko ikasketa-mailaren itxaropenei bakarrik ematen zaie garrantzia), ezta emakumezko ikasleei ere. Gaitasun teknikoa areagotu eta aukera horiekiko zaletasuna handitzeko eman beharreko arreta berezia ere ez da aipatzen. (Estatu mailan behintzat), ez dago ikerketa zehatzik, haur hezkuntzan eta lehen hezkuntzan neskek eta mutilek jostailu ezberdinekin jolastea sustatzen jarraitzen ote den ikusteko, ezta kirol-ekintzetan bereizketak egiten jarraitzen den ikusteko, askotan gorpuzkera fisikoarekin zerikusirik ez duten arren.

Egia da, poliki-poliki, hezkuntzan berdintasunari garrantzia handiagoa ematen zaiola. Ekintza zehatzak egiten dira, gehienetan berdintasunaren aldeko erakundeek lagunduta, baina ohiko ekintzetatik kanpoko jarduerak dira, eta horietarako aurrekontua sinbolikoa da gainera. Beraz, sistema osoaren norabidea aldatzeko, horrelako ekintzen eragina oso mugatua da. Adibidez, Gabonetan jostailuen berdintasunaren aldeko iragarkiak ematen dira, baina jostailu arrunt baten publizitate-kanpaina batekin konparatuta, oso gutxitan. Beraz, xedea ona izan arren, zenbaterainoko eragina dute horrelako kanpainen? Jostailuak erostean berdintasuna sustatu nahi bada, horretarako baliabide ekonomikoak bideratu eta bestelako ekintzak egin behar dira (irakasleak prestatu), baita irizpideak eman eta horiek betearazi ere.

Hau da, hezkuntza-politika berdintasunaren aldera bideratzeko, *pertsonen arteko ezberdintasunak eta sexuen arteko berdintasuna errespetatzeko* xedea askoz ere gehiago nabarmendu behar da. Horretarako, jostailuak eta hezkuntza-materialak ez dira sexuaren arabera bereizi behar; mutilak etxeko-lanetan trebatu behar dira, eta neskak, berriz, lan teknikoetan. Horrez gain, nesken curriculum- eta lan-orientazioa adar tekniko eta zientifikoetara gehiago bideratu behar da. Politika publikoetan, eskola funtsezko pieza bat da, bertako aukerak oso garrantzitsuak baitira. Bereizketa egitea aukeratzen bada, errealitatean ere bereizketa izango da nagusi.

3.2.- Genero-rolak transmititzeko beste tresnak: komunikabideak, moda, kirolak.

Duela gutxi, Espainiak Eurovision Junior lehiaketan parte hartzeari utzi dio, Gobernuak adierazi zuen bezala “ez baitituzte geure herrialdeko balore berak sustatzen”. Oso datu itxaropentsua da. Horretarako, bertako abestien letrak ikustea besterik ez dago; adibidez “antes muerta que sencilla” (lehenago hil xume jantzi baino), Espainiak lehiaketa horretako azken edizioetako batean aurkeztutakoa, diru publikoarekin neskakten artean rol “femeninoa” nola sustatzen den ikusteko. Komunikabideetan, baita publikoetan ere, genero-ezberdintasunaren transmisioaren beste adibide asko aurki daitezke. Moda ere diru publikoarekin sustatzen den fenomeno bat da, eta emakumeen auto-estimua eta osasunean ondorio katastrofikoak ditu. Bereizki fenomeno edo izurrite berrietan jarri behar da arreta, besteak beste kirurgia estetikoaren ez-konpontzailean eta anorexian. Zaila da bi arazo horietan pentsatzea, “modaren industriaren” (boteretik sustatu eta legitimatua), eta komunikabide publikoen esku-hartze aktiboa kontuan hartu gabe. Fenomeno horien larritasuna eta agintarien pasibotasuna emakumeen estatus apalarekin daude lotuta. Duela gutxi, Espainian anorexiari buruzko eztabaida sortzen hasi da, baita industria horri jarri beharko litzazkioken baldintzei buruzkoa ere. Komunikabideetako edukiei buruzko eztabaida ere piztu da. Seinaleak,

hasiberriak izan arren, onak dira, eta arazo horiek benetan eta seriozki jorratzen hasi direla pentsarazi dezakete.

Kirola oso garrantzitsua da genero-rolen erakuntzan. Emakumeak kirolek kanporatzeko hainbat modu daude. Modu horiek berdintasun-mailaren arabera dira: debeku garbia, bereizketa, eskoletan emakumeen kirola ez sustatzea, eta orokorrean, emakumezkoen kirolari laguntzarik ez ematea. Era horretan, emakumeei kirolaren onurak kentzeaz gain, emakumeak sozialki ere baztertu egiten dira. Gizonezkoen kirola, zehazki, gizonezkoen futbola (futbola soilik esaten zaiona), rol maskulino nagusia (eta hari lotutako indarkeria-fenomenoak) sortzeko tresna da. Hori guztia diru publikoarekin babesten da, bai zuzeneko diruarekin baita telebista eta irrati publikoen bitartez. Genero-ezberdintasun handiagoa dagoen herrialdeetan (esaterako Espainian), Europako beste herrialdeekin alderatuta, gizonezkoen kirolak askoz ere garrantzia handiagoa du komunikabide publikoetan. Horren aurkako presioak egongo balira, egoera aldatu egingo litzateke, eta berez, aldatu egiten da. Andaluzian, Andaluziako Futbol Federazioaren Araudi Orokorra aldatu egin da, eta hemendik aurrera, gizonezko taldeek ezin dituzte emakumeak baztertu. Beste erakunde batzuek, besteak beste, Bizkaiko Foru Aldundiak, arazo horretan arreta berezia jarri du, eta konpontzeko neurri zehatzak hartzea espero da. Araudien esparruan eta aurrekontu publikoaren orientazioan, oraindik bide luze bat dago egiteke.

Laburbilduz, lehen hezkuntzan neskek paper “naturala” ikasten dute; panpina eta etxetxoetan jolastea; eta bien bitartean, mutikoek kamioian, mekanoan eta baloian jolasten dute. Hau da, neskatek nahiago dituzte etxeko lanak eta zaintza-lanak, eta mutikoek lanbide teknikoak eta kirolak ikasten dituzte. Bigarren hezkuntzan, neskak ekintza eta lanbide “femeninoetarantz” orientatzen dira; eta aldi berean, mutilak kirolerantz eta lanbide “maskulinoetarantz”. Hori guztia modari, erlijio-erakundeei, kultura-ekintza bereiziei eta abarrei esker indartzen da, eta hori guztia botere publikoetatik sustatzen da, besteak beste, diru-laguntzen bidez. Komunikabideek, ideologia tradizionala ahuldu beharrean, hura finkatu eta sustatzen dute. Baina hori ez da guztia. Ikus dezagun politika sozialek lan-banaketa eta rol-generoak nola indartzen dituzten.

3.3.- Familia-politikak eta gizarte-ereduak: lan-banaketaren aldeko pizgarriak

Politika publikoek bi bide ezberdinen bitartez dute eragina populazioan: Lehenbizi, helburu zehatz bat lortzeko bide zuzena erabiltzen dute. Adibidez, langabezia-prestazioak langabeen bizi-maila mantentzeko dira, era horretan, gizarte-bazterkerian erori gabe lan-merkatuan berriz ere sartu ahal izateko; gizarte-laguntzako diru-laguntzak pobrezian bizi diren pertsonen laguntzeko dira, eta abar. Bigarren, politika publikoek pertsona eta entitateetan jokabide ekonomiko jakin batzuei pizgarriak ematen dizkiete, berdin dio pizgarri horiek zuzenak diren ala ez. Esaterako, zergen helburua dirua biltzea da. Zergen bidez emakume ezkonduak lan-merkatura sartzea edo handik ateratzea sustatu daiteke; baita lan-mota (erregular edo irregular) edo lanaldi-mota jakin bat bultzatu, zergaren xede nagusia hori izan ez arren. Beraz, zerga edo neurri bakoitzaren ondorio zuzenak eta zeharkako ondorioak hartu behar dira kontuan, baita epe motzeko ondorioak eta epe luzekoak ere (bizi-zikloaren ikuspuntutik).

Familia-politikaren (pertsonen bizitza pribatuarekin lotutako zerga eta prestazioen araudiaren) egituraren arabera, gizarte-eredu bat ala bestea sustatu daiteke. Hasiera-hasieran, Gizarte Segurantzak eta beste zerga-sistemen helburua gizon sostengatzaile batean oinarritutako familien gizartearen sustatzea zen. Bertan, gizonak egiten zuen lan soldata baten truke, emaztea ekonomikoki menpekoa zen, eta etxeko lanetan aritzen zen. Era horretan, Gizarte Segurantzak, soldata galtzera eraman dezaketen egoeren arriskuei aurre egiteko, hau da, langabeziari, gaixotasunei, ezintasunari eta zahartzaroari aurre egiteko kotizazioak kentzen dira “langilearen” nominatik. Langilearen

emazteak, bere bizitzako iturri ekonomikoa galduz gero, ez du eskubiderik pobretasun-arriskuari aurre egiteko, besteak beste bananduz gero (eta gainera, langilea babestuta dagoen beste baldintzen ondorioz, hau da, gaixotasunen, ezintasunaren eta zahartzaroaren ondorioz, emakume horien egoera askoz ere okerragoa izan daiteke). Beraz, etxeko andre batek arrazoi ekonomiko garrantzitsuak ditu ezkontuta jarraitzeko. Iraganean, gainera, legearen arabera, iheslaria zen. Orain etxetik alde egin dezake, baina baliabide ekonomikorik gabe geratzen da. “Langilea” hiltzen bada, haren alargunari (Indian bezala, ez bada senarrarekin batera errausten), alarguntasun-pentsio eskas bat ematen zaio, eta noski, hura jasotzeko ezin du berriz ere ezkondu (salbuespen jakin batzuetan ezik).

Emakumeak lan ordainduaren munduan sartzen joan ziren heinean, eta aurrerago Konstituzioan berdintasun-deklarazioa egin eta EEE 78/7 europar irizpideari esker, gauzak aldatzen joan dira. Hizkuntzari dagokionez, “gizona”, “emakumea”, eta “emaztea” ordez, “langilea” eta “ezkontidea” erabiltzen da, eta gaztelerazko terminologia guztia maskulino eta generiko bihurtu da. Adibidez, garai bateko “Etxeko langileen” erregimena, gazteleraz “Empleadas de Hogar”, maskulinoa da orain; hau da, “Empleados de Hogar”, bertako afiliatuen %85 emakumeak izan arren. Alarguntza-pentsioa emakumeentzako eta ezgaitasuna edo baliabide-gabezia frogatzen zuten gizonentzat zen. Orain, orokortu egin da, eta denak dira “alargunak”, hau da “viudos”, nahiz eta “alargunen” %93 emakumeak izan). Ildo horretan egin diren egokitzapen garrantzitsuenak (zaintzari lotutakoaz gain), alarguntza-pentsioak gizonei ere ematea (ikus horri buruzko kritika Pazos, 2006), eta menpeko ezkontideagatik prestazioa kentzea izan dira. Gainera, Gizarte Segurantzaren Sistema “langilea” babesteko balio du, kotizazioari hutsunerik utzi gabe⁵. Ezin dugu esan sistema horrek seme-alabarik gabeko lan ordaindua gutxitzen duenik, sistema erabat bereizita baita. Baina beste gai bat da seme-alaben eta menpeko pertsonen premiak nola erantsi diren, hori atal honetan bertan aztertuko dugu, baina pixka bat aurrerago.

PFEZ zerga-sistema pertsonala ere gizonezko langilean eta menpeko emaztearen eredian pentsatuta sortu zen. Hasiera batean, familia-burua zen zerga-erakundeekin harreman zuzena zuen bakarra, “zergaduna” izenekoa. Zergadunak “ardurapeko ezkontide eta seme-alabengatik” onurak zituen (1978ko erreforma baino lehen “zergadunaren emaztea” zen, eta haren soldata senarrari esleitzen zitzaion, baldin eta ezindua ez bazen). Auzitegi Konstituzionalak 1989an emandako epaira arte, senar-emazte guztiek derrigorrez modu bateratuan ordaindu behar zituzten zergak. Handik aurrera, zergak batera ordaintzea aukerakoa da, baina beste mekanismo berri asko ezarri dira, senar-emazteek zergak batera ordaintzen jarrai dezaten. Joera horri eusten zaio, batez ere emaztearen soldata oso txikia bada, eta senarrarena, berriz handia bada. Zerga-ordainketa bateratuan, emaztearen soldata senarraren soldatari gehitzen zaio, haren soldata-igoera bat balitz bezala. Errenta-pilaketa horren ondorioz (zerga progresiboa baita), emakumearen soldata senarraren tasa marjinalarekin zergapetzen da. Hau da, ezkontutako emakume batek etxetik kanpo lan egiten duenean, bere soldataren zati handi batek zergak ordaintzeko balio duela ikusiko du. Horrekin batera, etxeko lanen aukera-kostua kontuan hartuta, emakumea etxean geratzera bultzatuko da. Mekanismo hori seme-alabarik eduki gabe ere eman daiteke. Ardurapean haurrak edo mendeko pertsonak badaude, etxeko lanen aukera-kostua handiagoa izango da, eta ondorioz, emakumeak lan ordaindua alde batera uzteko arrazoi gehiago izango ditu (zerga-ordainketa bateratuari buruzko analisi sakonagoa egiteko, ikus Pazos, 2005).

⁵ Gaur egun, alde aurreko kotizaziorik eduki gabe, bi banakako egoera babesten dira soilik: preso ohiak, eta (Indarkeriari buruzko Legea onartu zenez geroztik), genero-indarkeriaren biktimak. Gainera, aipagarria da, preso ohiak bigarrenak baino babestuagoak daudela (ikus Del Río et al, 2005).

Aurreko paragrafoetan azaldutako egoera ulertzeko, kontuan hartu behar da Gizarte Segurantzako sistemak beste garai batean asmatu zirela, emakumeak oraindik pertsona heldu independentetzat jotzen ez zirenean. Espainian, esaterako, Gizarte Segurantzako Oinarriei buruzko legea 1963koa da, eta gaur egungo PFEZak, 1978ko Erreforma Legearekin sortutakoak, ez du aldaketa handirik sartzen familiaren tratamenduari dagokionez. Gizartean eredu hori nagusituko balitz; hau da, gizon sostengatzaile eta menpeko emaztearena (garai hartan ez zen erabat nagusitzen), ez legoke kontraesanik. Gizartean, gizon sostengatzaile eta menpeko emazteez (seme-alabadunak edo haurrik gabekoak) gain, seme-alabarik gabeko gizona eta emakumezko ezkongabe-sektore bat balego ere (emakumezko ezkongabeak gizona eta emakumezko ezkongabeen parekideak dira Gizarte Segurantzaren araudian eta PFEZen), Gizarte Segurantzaren eta PFEZaren araudi tradizionala koherentea izango litzateke. Baina gauza askoz ere konplexuagoa da. Izan ere, emakume ezkondu askok, emazte izateaz gain, etxetik kanpo lan egiten dute, eta gainera, seme-alabak dituzte (edo edukitzea gustatuko litzateke). Ondorioz, premia berriak sortzen dira, emakumeek ez baitituzte lanpostuak uzten, eta hori gertatzen bada eta aurrerago dibortziatu egiten badira, inolako babesik gabe geratzen dira, ez baitute kotizaziorik pilatu. Bestela, bikote batzuk dibortziatu egiten dira, edo ez dira ezkontzen, eta hala eta guztiz ere seme-alabak dituzte. Kasu horietan aurreikusi gabeko familia-mota berriak sortzen dira. Are gehiago, gaur egun, senar-emazte askok ez dute seme-alabarik izan nahi, eta hori ere ez zegoen aurreikusita. Egia esan, aurreikusitako familia-eredu bakarra patriarkala izan zen, "behar bezalakoa". Gainontzeko egoera guztiak ez ziren kontuan hartzen; hau da, ez ziren babesten. Joera hori koherentea zen dibortzioaren debekuarekin, ama ezkongabeak zigortzearekin eta abar. Eredu tradizionalan, emakumeek bi bide zituzten: bakarrik egotea edo menpekoa izatea. Egun, teoriarik behintzat, beste aukera batzuk ere badituzte, baina errealitatean, beste bi bide horien antzekoak dira.

Berdinketa-politika izenekoaren bitartez, sistema familia tradizionaletik kanpoko seme-alabak kontuan hartzen joan da. Berdinketa-politika horien barne daude amatasun- eta guraso-baimenak, zaintzarako eszedentziak, lanaldi-laburtzeak eta lanaldi-malgutasuna. Mekanismo horiei esker, etxetik kanpo lan egiten duten emakumeek, lanpostua aldi baterako utzi dezakete, seme-alabak zaintzeko. Formalki, amatasun-baimenaz gain, baliabide horiek guztiak gizon eta emakumeentzat izan daitezke. Gainera, gurasoek, baimen horiek "nahi duten bezala" bana ditzakete. Beraz, era horretan, generoarekiko neutraltasuna lortzen da, eta familiei aukera-askatasuna ematen zaie. Horrez gain, Berdintasunaren Legeko IV. Tituluak (39. artikuluan) xedatzen du "*bizitza pertsonalki, eta familia- eta lan-bizitzako eskubideak berdintzeko, langileei eskatuko zaie familia-erantzukizunak modu orekatuan banatzea, horrela eskubide horien erabileran, diskriminaziorik sor ez dadin*". Ezer gehiago eskatu al daiteke? Hala ere, errealitatea ez da horren erraza.

Errealitatean, Espainian haur bat jaiotzen denean, bikoteak ikusten duen lehen gauza da Gizarte Segurantzak 16 aste ematen dizkiola amari (horietatik 6 derrigorrezkoak dira), eta aitari hautazko 2 aste ematen zaizkio. Emazteak senarrari bere 16 astetik 10 pasa diezazkioke, baina mezu nagusia da aste horiek emaztearenak direla. Mezu horrez gain, txiki-txikitatik ikasitakoa eta presio sozialak kontuan hartu behar ditugu, baita aitak, txikitatik ikasitakoaren, presio sozialen eta interes materialen ondorioz, ez dutela baimenik hartu ohi izaten. Baimen-epeak ongi kalkulatu daude: itxuraz, aitari haurra zaintzeko aukera ematen zaio; eta amari, berriz, erditzetik errekuiperatzeko eta, hala erabakiz gero, edoskitzaroa gauzatzeko denbora ematen zaio. Hala ere, familiari dagokionez, emazteari eta senarrari ematen zaion tratua bien arteko tratuez berdintasuna zehazten du, hain zuzen ere zaintzarako rol bereiziaz zehazteko momentu garrantzitsuenean. Arazoak baimen bateratuekin jarraitzen du. Enpresak ordaindutako edoskitze-asteak, eszedentziak eta lanaldi-laburtzeak eta antzeko baimenak ez daude ordainduta, baina kontingentzia batzuetarako (ez langabeziarako) kotizatu eta onartuak daude, zati batean behintzat, eta lanpostua gordetzeko eskubidea daukate emakumeek. Baimen horiek guztiak emakumeak hartzen ditu, beste herrialdeetan baimen bateratu guztiak emakumeak hartzen dituela frogatu baita

(Europako Batzordea, 2004). Gizonek, gehienetan, haiei soilik egozten zaizkien baimenak hartzen dituzte; hau da, Espainian, Gizarte Segurantzak ordaindutako 13 egun, eta enpresak ordaindutako 2 egun.

Sistema horri esker, emakumea ez da lan-merkatutik erabat ateratzen. Baina beste era batean ikusita, gure ustez, lan-merkatuan atzera pauso bat ematea da. Eta lan-merkatuko ezegonkortasuna, emakumezkoen lanen behin-betikotasunaren tasa eta gizonezko eskulana askoz ere baliagarriagoa dela kontuan hartuta, emakumeak oso egoera ezegonkorrean geratzen dira. Lanetik ez botatzeko babesak eduki arren eta zaintza-epeak kotizatutzat jo arren, lan-merkatua epe baterako uzteak ekartzen dizkien ondorioak ez dira konpentsatzen: lanetik ez botatzeko babesak ez dira betirako, eta kotizatutzat jotzen diren zaintza-epeak ez dira arrisku guztietarako (esaterako, ez dute langabezia-prestaziorako balio, eta hori da, hain zuzen ere, emakume horien arrisku nagusia). Neurri horiek, gainera, ez dituzte kontratu finkoa duten emakumeak babesten, eta egoera horretan emakume asko daude. Azkenik, sistema horrek, baimen horiek eskuratzen dituzten emakumeak kaltetzeaz gain, beste emakume guztiei ere ondorio negatiboak ekartzen dizkie, enpresariak gizon edo emakume bat kontratatzerako orduan, eta erantzukizun-lanpostu batean jartzeko orduan, hori guztia kontuan hartzen baitute. Hori da, “diskriminazio estatistikoa” izenekoa (Thoursie, 2007).

“Zainketengatik konpentsazio-estrategiaren” beste aldean (Sainsbury, 1999), “berdintasuna berdinkatzeko” estrategia dago. Gizonek etxeko lanetan eta haurren zaintzan %50ean parte hartuko balute, eta haur hezkuntzarako zerbitzu-sare on bat edukiz gero, emakumeek ez lukete ondorio negatiborik izango ez bizitza pertsonalean ezta lan-bizitzan ere. Haurrek aitaren eta amaren zaintzak jasoko lituzkete, eta hasiera-hasieratik familiako roletan berdintasunaren printzipioa ikasiko lukete, orain ezberdintasuna ikasten duten modu berean. Gizonek zaintzan parte hartzea sustatzeko, politika publikoetan oso neurri zehatzak hartu behar dira, horien artean amatasun- eta aitatasun-baimen berdinak eta besterezinak. Horretarako, gizarte-eredu berri bat imajinatu behar da, sostengatzaile/zaintzaile berdinez osatutakoa (ikus 4.2 atala). Horrelako politika publikoek, eta ez sistema tradizionalari jarritako adabakiek, lortuko dute emakumeek lan-bizitzaren eta familia-bizitzaren artean ez aukeratu beharra.

4.- Erantzun pribatuak eta publikoak: gizarte-ereduak

Historian zehar, emakumeek esleitu zaien paperaren kontra borroka egin dute, bai bakarka nahiz kolektiboki ere. Kolektiboki, mugimendu feministak aldarrikapenak lortzen joan dira, eta horri esker, legeak eta banakako jokabideak aldatzea lortu dute. Ekintza kolektiborik gabe, aldaketa horiek ezin ziren lortuko, baina horretarako baldintza mesedegarri jakin batzuk ere behar dira. Gaur egun bizi dugun momentu historikoan, beharrezko aldaketa sakonak egiteko oinarri sozial, ekonomiko eta politikoa badugu. Aldaketarako egoera apropos horren funtsezko elementu bat da, emakumeek, beren independentzia berresteko banakako erantzunak ematen dituztela. Emakumeek prestakuntza-maila altua dute, lan-merkatura sartu dira, eta batez ere, horretarako baldintza egokirik ez dutenean, ez dute haurrik izaten. Horren ondorioz, aldaketak ezinbestekoak dira, eta ez justiziagatik bakarrik.

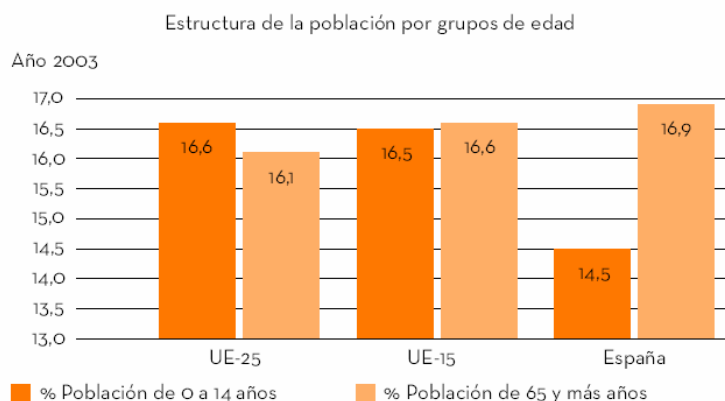
Emakumeek argi eta garbi adierazi dute askeak direla: txiki-txikitatik bestelako mezuak jaso arren, erakusten zaizkien rolek dituzten arriskuei buruz ohartarazi ez arren, eta era guztietako oztopoak jarri arren, emakumeek gizonek baino emaitza hobeak lortzen dituzte eskolan, eta masiboki lan-merkatuan sartzen dira. Herrialde guztietan, emakumeak soldatapeko lan-sistemara sartu dira sistemaren laguntzarik gabe; doikuntzak aurrerago egin dira. Espainian, 20 eta 30 urteko pertsonen artean, emakumeen jarduera-tasa ia gizonena bezalakoa da. Hala ere, oztopo handiena amatasuna da. Edo hobe esanda, indarrean dauden egitura sozialek eta politika publikoek

haurren zaintza ia emakumeen esku uzten dute soilik, eta gainera joera hori sustatzen dute. Herrialde guztietan, emakumeek erantzun argia eman dute: ez dute berriz ere etxean geratu nahi.

4.1.- Ugalkortasun-greba: lan ordainduaren eta amatasunaren artean aukeratu beharra?

Emakumeak era masiboan hezkuntza eta lan ordainduetara iristean, antolaketa sozialean aldaketa sakona gertatu da. Horrekin batera, ugalkortasun-tasak nabarmen gutxitu dira, bereziki Espainian eta Italian. Bereziki, Espainia, ugalkortasun-tasa gehien gutxitu den herrialdea izan da, gaur egun, Europako tasa txikiena bertakoa baita. 1. Grafikoak, egoera hori zehazten du adinaren arabera antolatuta, eta Europako hainbat herrialde alderatzen ditu.

1. Grafikoa

Fuente: WHO European Health for all database (HEA-DB) June 2005.

Seme-alabarik gabeko emakume-proportzioa izugarri areagotzen ari da: Espainian, 1955ean jaioetako belaunaldian, proportzioa %11koa da; 1965ean jaioetako artean, %14ko, eta 1990ean jaioetako artean, proportzioa %16-18koa izango dela aurreikusi da (Gonzalez eta Jurado-Guerrero, 2006).

Lehen seme-alaba edukitzeko adina bereziki altua da Espainian, batez ere hezkuntza-maila altuko emakumeetan (1. taula), eta gero eta gehiago berandutzen ari da.

1. Taula. Lehen seme-alaba izateko adina

Emakumearen hezkuntza-maila	España ^{a)} 1998	Suedia ^{b)} 1990-98
Altua	32.9	29.8
Ertaina	29.8	26.1
Baxua	26.0	25.5

Iturria: a) De la Rica eta Iza (2006), b) Kenjoh (2004). Gustafsson (2007).

Gainera, Espainian eta gainontzeko europar herrialdeetan (eskandinaviar herrialdeetan ezik), emakumeek, prestakuntza-maila hobea eta lan-maila hobea duten heinean, seme-alaba kopuru gutxiago dituzte. Esan daiteke, etxetik kanpo bizi diren espainiar emakume gehienek, batez ere goi-hezkuntza dutenek, haur bat izaten dutela, edo bestela, bat ere ez (2. taula).

2. Taula

**PROBABILIDAD DE TENER DOS O MÁS
HIJOS SEGÚN LOGRO EDUCATIVO
Y SITUACIÓN LABORAL DE LAS MUJERES
(En %)**

	Dinamarca	Alemania	Italia	España	Reino Unido
< Secundaria . .	22	30	52	62	40
Secundaria . . .	37	53	39	20	40
Terciaria	41	17	9	18	20
Empleada	77	41	42	32	48

Iturria: Esping Andersen (2004)

Zergatik gertatu da "ugalkortasun-greba" delakoa? Inkesten arabera, herrialde batetik bestera, desiratutako seme-alaba kopurua ez da asko aldatzen: gutxi gorabehera 2,2, bai emakumeen nahiz gizonen aldetik (Europako Batzordea, 2007). Beraz, emakumeek seme-alabak eduki nahi dituztela esaten badute, zergatik gertatzen da fenomeno hori? Erantzuna argia da: ugalkortasun-krisia emakumeek seme-alabak berdintasunean izateko aukerei (edo aukera-gabeziari) oso lotuta dago. Izan ere, Europar batasunean, gizartea tradizionalagoa den heinean (Mörtvik eta Spant, 2005), eta emakumeen lan-tasa txikiagoa den heinean (Sommestad, 2002), ugalkortasun-tasa txikiagoa da. Beraz, bi aldagai horiek herrialde bakoitzeko gizarte-ereduei lotuta daude.

Gizarte-eredua eta politika publikoak "gizon sostengatzailean eta menpeko emaztean" oinarritzen badira (adibide garbiena Alemania da), ez dira haur hezkuntzako zerbitzuak sustatzen, ezta gizonen etxeko lanetan eta haurren zaintzan parte hartzea bultzatzen. Egia da, emakumeak soldatapeko lan-merkatuan sartu direla, baina lana bigarren mailakoa dela jotzen da, eta emakumeek beren karrera profesionala alde batera utziko dutela ama izateko. Hala ere, emakumeen jokabidea ikusita, badirudi ez dutela berdin pentsatzen. Askok, lana alde batera utzi beharrean, haurrak izateko baldintza egokirik ez dagoela ikusten dutenean, beranduago ezkontzen dira, eta haurrak ere beranduago izaten dituzte. Horren ondorioz, jaiotza-kopurua gutxitu egiten da, adin helduagoetan ugalkortasun biologikoa txikiagoa baita, eta epe "baliagarria" motzagoa baita (Gustafsson, 2001). Horrekin batera, rolen arteko ezberdintasunek sortutako gatazkak daude, dibortzio- eta banantze-arrazoi garrantzitsuak baita. Hau da, emakume batzuek ez dute seme-alabarik izateko momentua aurkitzen; beste batzuek, berriz, haur bakar bat izaten dute, eta lan-merkatu bakarrak dauden ama gisa itzultzen dira, eta egoera askoz ere ezegonkorragoa jasan behar izaten dute.

Demografo, ekonomialari eta gobernuentzat, ugalkortasun-krisia arazo larria da, baina ez dira horri aurre egiteko neurri egokiak hartzen. Adibidez, Alemanian, diru asko gastatzen da haurrak etxean zaintzeko baimen eta pizgarriak emateko, baina ustezko "natalitate-politika" horiek (emakumeak etxera itzultzeko prestatuak), ez dute beren xedea betetzen. Populazioa berritu ahal izateko moduko ugalkortasun-tasak errekuiperatzeko (mendebaldeko herrialdeetan, 2,1 haur emakumeko), emakume askok bi, hiru eta lau seme-alaba eduki beharko lituzkete. Eta horretarako, emakumeek baldintza eta ingurune egokia behar dituzte. Horretarako, hiru funtsezko baldintza bete behar dira: lehenengoa; haur hezkuntza sistema ona edukitzea, haur guztientzako lekuarekin eta populazioaren gehiengoarentzako prezio eskuragarriekin. Halaber, eskoletako ordutegiak luzeak eta malguak izan behar dira. Bigarrena, gizonen etxeko lanetan eta haurren zaintzan parte hartu behar dute. Horretarako, aitasun- eta amatasun-baimen berdinak eman behar

dira, besterenezinak. Horrez gain, hezkuntza-kanpainak egin eta bestelako pizgarriak eman behar dira. Azkenik, ama ezkongabeei, eta bakarrik daudenei laguntza eman behar zaie, ez baita justizia-arazoa bakarrik, arazo demografikoa ere bada eta (ama ezkongabeen seme-alabak ere beharrezkoak dira, eta haurren pobrezia ere gainditu behar da; gaur egun, Espainian haurren pobrezia-tasa %25ekoa da, Europako tasa altuenetako bat).

4.2.- Banakako sostengatzaile/zaintzaile berdinen eredua

Suediako kasua adibide ezin hobe da. XX. mende hasieran, herrialde hori behartsua zen, industrializazio berantiarra izan zuen, eta Espainian beranduago gertatutako fenomenoak gertatu ziren: hasieran, emigrazio masiboa, eta aurrerago, jaiotza-tasa gutxitzea. 1930eko hamarkadan, krisi ekonomiko handi batean sartuta eta ugalkortasun-tasak izugarri jaitsi zirenean, Alva Myrdalek ete bere senar Gunnarrek, "Populazioaren arazoaren krisia" izeneko liburu garrantzitsu bat idatzi zuten. Bertan, politika publikoak iraultzea proposatzen zen. Beren tesia zen, amen lanpostuak "egintza sozial" gisa ulertu behar zirela, eta beraz, benetako natalitate-politikak etxetik kanpo lan egiten zuten emakumeei ama izateko aukera ematen zietenak zirela. Horretarako, konponbidea sostengatzaile/zaintzaile berdinen eredua zen, hain zuzen ere Suedian 1960ko eta 1970eko hamarkadan egin ziren erreforma erradikalen oinarria.

Sostengatzaile/zaintzaile berdinen familia-eredua, generoarekiko herritar neutralen kontzeptuan oinarritzen da. Eredua hori sustatzeko, senar sostengatzaile eta haren menpeko emaztearen eredu tradizionalaren orde, eskubide sozial "eratorri" guztiak kendu ziren; hau da, emakumeei etxekoandre edo langabe izateagatik emandako diru-laguntza guztiak. Errenta Pertsonalaren gaineko Zerga banakatu zen, ordura arte hautazkoa zen zerga-ordainketa bateratua kenduz (1971). Haur hezkuntza sistema nazionala eraiki zen, gaur egun arteko hedadura lortu arte, hau da, haurrak urte bat duenetik aurrera, ia erabateko estaldura du. Amatasun-baimenaren ondoren, amatasun/aitatasun-baimen berdina ezarri zen, aitek eta amek eskubide berdinak izateko (1974). Hala ere, gurasoen artean baimena eskualdatzeko aukerak erantzukizuna partekatzeko bide asko oztopatu du.⁶ Gainera, menpeko pertsonen arretarako zerbitzu onak jarri ziren indarrean, baita ama ezkongabeentzako eta haurren nahiz emakumeen pobrezia aurre egiteko diru-laguntzak ere. Horrekin batera, pentsamoldea aldatzeko hezkuntza- eta kultura-politikak eratu ziren.

Eskandinaviako beste herrialdeetan ere antzeko erreformak egin ziren, amek kalitateko lanpostuak izaten jarraitzeko eta aitak etxeko lanetan nahiz haurren zaintzan inplikatzeko. Oraindik ez da erantzukizun partekatu lortu, baina aurrerapenak nabariak dira. Suedian, haurrak zaintzeko baimenetan, gizonak guztira emandako egunen %20 hartzen dituzte. Zifra ez da oso altua, baina Espainiako zero egunekin konparatuta, lorpen handia da. Estatistikek agerian utzi dute, Eskandinaviako herrialdeetan, seme-alabadun emakumeen enplegu-tasa askoz handiagoa dela, emakumeen ez dutela beren karrera profesionala horrenbeste eteten, eta aitak, eguneko ordu gehiago aritzen direla etxeko lanetan. 2001ean Suedian egindako inkesta batean, elkarriketatutako emakumeen %90ak adierazi zuen, aitaren erantzukizuna kontuan hartu gabe, ezin zutela seme-alabak edukitzea pentsatu ere egin. Herrialde horietan, bikoteetan, emakumeek rol-genero tradizionalak herrialdeetan baino negozio-gaitasun handiagoa dute (Brodman et al, 2007).

Inon ez da lortu sostengatzaile/zaintzaile berdinen eredua erabat aplikatzea, baina Eskandinaviako herrialdeen adibideak ikusita, erabateko berdintasuna lortzeko xedeak, tresna eta aukera politikoak eta legeak zein diren argiago ikusten dugu. Herrialde horietako mugimendu feministek,

⁶ Poliki-poliki, egoera hori aldatzen joan da, eta gaur egun, guraso bakoitzak dituen sei aste eta erditik, bi besterenezinak dira.

literatura akademiko feministak eta politikako emakume askok diote, erreforma horiek are gehiago sakondu behar direla. Esparru pribatuko jokabide-aldaketei dagokienez, Eskandinaviako herrialdeetan geratutako aldaketa kulturala ere gizonen eta emakumeen arteko beste harremanetan islatzen da, eta populazioak onartutako lege-erreformetan argi eta garbi ikusten da hori. Adibide argi bat prostituzioaren aurkako legea da. Lege horren arabera, sexua erostea genero-indarkeriako delitu bat da, eta lege hori populazioaren %80ak onartzen du. Argi dago, suediar gizonek sexua erosi ezin den elementutzat jotzen badute, emakumeen duintasuna gehiago errespetatzeaz gain, emakumeek aukera gehiago izango dutela berdintasunezko harreman sexual eta afektiboak izateko.

Helburu ekonomikoei dagokienez, erreformen ondorioz, Suediako ugalkortasun-tasa Europako apalenetako bat izatetik Europako altuenetako bat izatera pasa zen. Izan ere, Eskandinaviako herrialdeak izan dira azken hamarkadetan emakume ez-etorkinen jaiotza-tasa mantentzea lortu duten bakarrak. Lehiakortasunaren rankingean ere, lehenengo postuetan daude. Herrialde horietan, genero-berdintasunaren esparruko lorpenek bertan gertatutako aldaketa ekonomikoekin duten lotura aztertzea funtsezkoa da. Suediako egile askok aipatzen dute, genero-berdintasunean oinarritutako xede demografikoak ezartzea funtsezkoa izan zela aldaketak sustatzeko (Sommestad, 2002, Gustafsson, 2007). Beste egile askok diote, herrialde guztientzat, haur-zaintzarako egindako inbertsioak oso errentagarriak direla (Esping Andersen, 2007). Genero-berdintasuna, ondorio ekonomikoez gain lortu beharreko helburua izan arren, ekonomikoko errentagarria eta bideragarria bada, politikoki bideragarriagoa da. Aldaketen aurrean oztopoak jartzeko arrazoi bakarra gizonen banakako nagusitasuna eta nagusitasun kolektiboa mantentzea da.

5.- Ondorioak eta ekintza-proposamenak

Emakumeak antolaketa patriarkalean mantentzeko, hainbat mekanismo erabiltzen dira; besteak beste txiki-txikitatit genero-roletan oinarritutako sozializazioa, hezkuntza-erakundeak, komunikabideak, modaren industria, zerga- eta prestazio-sistemak, botere publikoek gizonen kirolari, prostituzioari, kultura-ekintzei ematen dioten trataera eta abar.

Testuinguru horretan, emakume eta gizonen jokabide pribatuak ez dira egoera ekonomikoaren, sozializazioaren eta desio pertsonalen arabera soilik, eskura dituzten hautabideek ere zerikusi handia dute. Politika publikoek pertsonen erabakietan eragin handia dute, jokabide batzuetarako pizgarriak edota aukera gehiago eskaintzen baitituzte. Gainera, eragin hori ez da egoera bakoitzerako loturarik gabeko sustapen eta pizgarri-sorta bat bakarrik, neurri horien eraginak kasu bakoitzeko egoera eta populazio-eremua baino askoz harago doaz. Adibidez, pertsona homosexualak ezkontzeko legea garrantzitsua da ezkondu nahi duten gay eta lesbianentzat (askok ezkondu nahiko dute, hori egitean abantaila ekonomikoak izateaz gain, beren egoera gizartean integratuko baitute eta abar). Baina, aldi berean, lege hori garrantzitsua da gay eta lesbiana guztientzat, inoiz ezkonduko ez diren arren, beren bizitzan normalizazio sozial garrantzitsu bat gertatu baita. Politika sozialean, lanaren banaketa sexuala sustatzen duten neurriek emakume guztiei egiten diete kalte, enpresari, gizon eta emakume guztien jokabidean eragina baitu, arau horien bitartez emakume burujabeak sozialki zigortutako berezitasun bihurtzen baitituzte.

Orain arteko aipatutako ikusi ondoren, frogatuta geratzen da gizarte-ereduak emakumeen negozioazio-gaitasuna zehazten dutela. Gizon sostengatzailearen eta menpeko emaztearen gizarte-eredua dagoen herrialdeetan, modabiko banaketa gertatzen da: alde batetik, emakume ezkongabeak eta seme-alabarik gabeak daude (edo seme-alaba bakar bat duten emakume dibortziatuak); eta bestetik, jokabide tradizionaletan oinarritutako seme-alabadun familiak. Gizarte horietan, oso zaila da berdintasunezko jokabideak dituzten gizonak aurkitzea. Hala ere,

sostengatzaile/zaintzaile berdinaren eredutik gertuago dauden herrialdeetan, adibidez Suedian eta Danimarkan, emakumeek gizonen inplikazioa askoz ere errazago lortzen dute, eta ondorioz, ez daude gizonen horren menpean. Hau da, ez da emakumeek berdintasuna irabazi nahi izatea soilik, baizik eta berdintasuna praktikatu ahal izateko aukerak izatea ere bai.

Hori guztia dela-eta, aipatu beha dugu, banakako erantzunak eta erreakzioak garrantzitsuak izan arren, ez direla nahikoa. Gaur egun arte izandako esperientziek argi utzi dute, gizarte-eredua aldatzeko, zein aldaketa egin behar diren politika publikoetan. Badakigu politika sozialeko zein neurrik sustatzen duten berdintasunezko jokabidea gizonen artean, eta baita ere, badakigu, zein politika publikok sustatzen duten desoreka. Hala ere, aldaketen aurrean ezartzen diren oztopoak, askotan aukera-askatasun gisa mozorrotuta aurkezten dira. Funtsezkoa da argumentu horiek indargabetzea. Bestalde, baita ere garrantzitsua da aipatzea, nazioarteko agintariek dioten bezala, berdintasuna ekonomikoki bideragarria izateaz gain, faktore horrek eraginkortasun ekonomikoa ere hobetzen duela, eta bereziki, berdintasuna ugalkortasunaren krisi garrantzitsuari aurre egiteko ezinbesteko tresna dela. Zorionez, berdintasuna lortzeko helburuak eraginkortasun ekonomikoaren arabera dira (ikus Pazos, 2007), eta Sommestad (2002) nahiz beste eskandinaviar egileek, argumentu horietaz baliatzea gomendatzen digute.

Suedian, gizarte-eredua aldatzea lortu zuten erreformak egiteko, baldintza sozial eta politiko egokiak zeuden. Diane Sainsburyk (1999) baldintza horiek aztertu zituen, eta mugimendu feministaren garrantzia azpimarratu zuen. Izan ere, Suedian, erreformak sakonagoak izan ziren, mugimendu feminista berdintasunaren oso aldekoa baitzen, eta gainontzeko eskandinaviar herrialdeetan, ezberdintasunaren aldeko feminismo gehiago baitzegoen. Espainian, aldaketa sozial handiak gertatzen ari dira momentu historiko honetan, eta ez dago argi zein norabide hartu behar duten politika publikoek. Oraindik ez da eredu bat ezarri, eta horregatik, oraindik pentsa dezakegu, gure sistema sozialean ere, genero-berdintasunaren aldeko erreforma irmoak egingo direla. Horretarako, gastu publikoaren lehentasunen norabidea aldatu beharko litzateke. Berdintasuneko sostengatzaile/zaintzaile eredurantz joateko, politika sozialean egin beharreko erreforma garrantzitsuenak hauek dira:

- Haurrak zaintzeko baimenetan erreformak egitea eta bikotekide bakoitzarentzat jaiotza edo adopzioagatik banakako baimen besterezinak ezartzea, betebeharrak eta iraupen berekoak. Erreforma hori poliki-poliki aplikatzen joateko, lehenbizi aintzat sei asteko derrigorrezko baimen besterezina ezarri daiteke, gaur egun amek dutena bezalakoa. Derrigorrezkoa izatea funtsezkoa da, gizonen eskubide hori enpresarien presiorik gabe erabil dezaten. Erreforma hori aurrerapen handia izango litzateke gizonak haurren zaintzan gehiago inplikatzeko, emakumeek lan-merkatuan duten egoera hobetzeko (ez ama diren emakumeen egoera soilik, etxetik kanpo lan egiten duten emakume guztiena baizik), eta berdintasunerantzko aldaketa kulturala sustatzeko. Erreforma horren aurka ez dago argumentu arrazionalik, ezta aurrekontu nahiz ekonomiari buruzko kontrako argumenturik ere (informazio gehiago nahi izanez gero, ikus <http://www.nodo50.org/plataformapaternidad/>).
- PFEZa erabat banakotzea, gaur egungo sistematik edo beste sistemetatik (zerga-ordainketa bateratutik), mendeko emazteagatik kenkari guztiak erabat kenduz. Gaur egun, zerga-aitorpen bateratuak 2.311 milioi euroko gastua sortzen du urtero, eta diru hori aitasun-baimena eta haur hezkuntza-sistema zati batean finantzatzeko erabili daiteke.
- Zaintzarako prestazio eta/edo kenkariak zaintzailearen jardueraz-ekin baldintzatuta ez egotea. Horrek esan nahi du, menpekotasunari buruzko lege-proiektuaren 18. artikulua kendu egin behar dela, baita berdintasunaren aldeko legean, zaintzarako eszedentziei buruz emandako xedapenak ere.
- Menpekotasunerako arreta-zerbitzu publikoa

- 0 eta 3 urteko benetako haur hezkuntza sistema publikoa eraikitzea, haur guztientzako leku-eskaintza subjektiboa betez, eta populazio guztiak, errenta-mailaren arabera ordaindu ditzakeen prezioen truke arreta bermatzea. Ikastetxeek lanaldien arabera ordutegiak izan behar dituzte; hau da, luzeak eta malguak; eta baliabide bereziak eduki behar dituzte lanaldi berezietarako eta noizbehinkako lan-larrialdietarako. Hori guztia dagoeneko badute Suedian, beraz, aurreko eskarmentuetan oinarrituta, erraza da beste lekuetan garatzea. Nazioarteko erakunde guztiek haur hezkuntza sistemak lehentasuna duela diote (Europar Batasunak, Bartzelonan egindako goi-bileran, 2010erako %33ko estaldura emateko helburua ezarri zuen; gaur egun, Espainian, haur hezkuntzaren estaldura %10ekoa da, eta are larriagoa dena, ez dago horri buruzko zifra ofizialik). Bestalde, inbertsio publiko horren epe ertain/luzera duen errentagarritasuna frogatzen duten koste-onura analisiak ere badaude.
- Emakumeak baztertzen dituzten edo berdintasunaren kontrako ekintzen finantzaketarako kontusail guztiak aurrekontu publikoetatik kentzea.

Hemen ez ditugu beharrezko erreforma guztiak xehetasun handiz aztertu nahi, baizik eta sostengatzaile/zaintzaile berdinen ereduari oinarritutako eredu osatzeko, politika sozialean egin beharreko funtsezko neurri batzuk aipatu nahi ditugu soilik. Eredu hori ez da guztiz lortu herrialde batean ere, baina desiragarria izango litzatekeela aipatzen duten gobernuen herrialdeetan ere, gizonak ez dira etxeko lanetan %50 inplikatzera iritsi ere egiten. Gaur egun, ezin dugu esan lana sexuaren arabera bereizten dela, emakumeek soldatapeko lanaren zati bat beren gain hartu baitute (baina ez soldata). Arazo nagusia etxeko lanak ez banatzea da. Beraz, XXI. mendeko feminismoaren erronka nagusia gizonen jokabidea aldatzea da.

Helburutzat erantzukizun partekatua izatea aipatu arren, ez dira horretarako neurri egokiak hartzen. Izan ere, aldaketak lortzeko bultzada ez da indarrean dagoen boteretik etorriko, bertan gizonak baitira nagusi. Gizon gehienek ez dute interesik erreforma horietan, eta nahiko ulergarria da⁷. Horregatik, berdintasuna ezinbestekoa da. Baina baita ere ezinbestekoa da gizarteak berak eskatzea aldaketa kultural horiek sakontzea. Aldaketa horretako faktore garrantzitsu bat izango da mugimendu feminista osoan berdintasunaren aldeko xedea onartzea, itxuraz emakume guztiei (baina benetan zaintzaile gisa) onurak ekartzen dizkien neurrien iruzurra onartu gabe; eta zaintza-lanetan, emakumeen aukera gisa mozorrotzen diren tranpetan erori gabe, errealitatean gizonek ez baitute zaintza-lanetan parte hartu nahi.

Espainian, erakundeetan aldaketa asko eztabaidatzen eta egiten ari dira. Gaur egun, Espainiako gizarteak berdintasunaren aukera antzematen du, eta horren alde dago, baina horretarako norabide egokian egin behar dira aurrerapenak, ez norabide okerrean. Ezberdintasunak jalkitzen direnean, eta ezberdintasun-eredu bat finkatzen denean, askoz ere zailagoa da hura berritzea. Askok ikas dezakegu Espainian bezalako egoera sozialak bizi izan dituzten Europako beste herrialdeetan izandako arrakasta eta porrotekin, kasu bakoitzean hartutako erabaki politikoen ondorioz, gizarte-eredu ezberdinak sortu baitira.

⁷ Duela gutxi, Espainiako parlamentuan aitatasun-baimenari buruz egindako eztabaida-prozesuak adibide garbi bat ematen du. Izan ere, ez zen eztabaidarik egon, ez baitzen lau aste horiek ukatzeko arrazoi edo argumenturik eman. Azken momentura arte, alderdi politiko guztietako emakume bozemaileak ados zeuden, eta gizonak, berriz, ez ziren bilkuretara agertu ere egiten (esaterako, agertzeetara). Azkenean, zuzenketak eskatu zituzten alderdi guztiek, horiek kendu egin zituzten, eta eztabaida ez zen Kongresuko osoko batzarrera iritsi.

ERREFERENTZIAK

Amorós, Celia : *La gran diferencia y sus pequeñas consecuencias... para la lucha de las mujeres*. Cátedra, 2005

Bonino, Luis (2007) 'Micromachismos –el poder masculino en la pareja moderna-' *Escrituras masculinas*. Espainian (prentsan) argitaratua

Bourdieu, Pierre: *La dominación Masculina*. Espainiar edizioa : Anagrama, 2000.

Brodmann, Stefanie, Gosta Esping-Andersen eta Maia Guell (2007): 'When Fertility is Bargained: Second Births in Denmark and Spain'. *European Sociological Review*.

Castro García, Carmen. eta María Pazos Morán (2007): 'Permisos parentales: una crítica feminista de las tendencias actuales en Europa'. *Ekonomia Feministari buruzko II Kongresuan emandako txostena*.

Europako Batzordea (2004): 'Europeans' attitudes to parental leave'. Special Eurobarometer 189/Wave 59.1.- European Opinion Research Group EEIG. Ikus http://ec.europa.eu/employment_social/news/2004/sep/EB59_1_parental_leave_rev1_july_en.pdf

Europako Batzordea (2007): 'Promover la solidaridad entre las generaciones'. COM(2007) 244 final. Ikus http://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/com_2007_0244_es.pdf

Coria, Clara (1991): *El dinero en la pareja*. Paidós.

Coria, Clara (1996): *Las negociaciones nuestras de cada día*. Paidós.

De la Rica Sara. eta A. Iza 2006. 'Career Planning in Spain: Do Fixed-term Contracts Delay Marriage and Parenthood?', Gustafsson, S. eta Kalwij, A. (ed.), *Education and Postponement of Maternity. Economic Analysis of Industrialized Countries*, 147-174, Dordrecht: Springer.

Del Río Otero, Coral, Concha Artola Menendez eta María Pazos Morán (2005): *¿Derechos económicos de las víctimas de violencia de género: un caso para la reflexión?*. Ikus http://webs.uvigo.es/pmayobre/master/textos/maria_pazos/ley_violencia_medidas.doc

Dema Moreno, Sandra (2005): 'Entre la tradición y la modernidad: las parejas españolas de doble ingreso'. Ikus <http://ddd.uab.es/pub/papers/02102862n77p135.pdf>

Díaz Martínez, Capitolina; Sandra Dema Moreno eta Marta Ibáñez Pascual (2005): "El papel del dinero en las relaciones de pareja y familia", *Viejas sociedades, nueva sociología*. Juan Monreal, Capitolina Díaz Martínez eta Juan José García Escribano (ed). CIS

Esping Andersen, Gosta (2004): 'La política familiar y la nueva demografía' ICE.

Esping Andersen, Gosta (2007): *Un nuevo contrato de género*. 'Economía e igualdad de género: retos de la Hacienda Pública en el siglo XXI.' mintegian aurkeztutako txostena, Azterlan Fiskaletako Institutua, Madril (oraindik argitaratu gabea)

Falcon, Lidia: *La vida arrebatada*. Anagrama, 2003.

Freixas, Anna (2005): 'La edad escrita en el cuerpo y en el carné de identidad'. Coria, Clara, Anna Freixas y Susana Covas: *Los cambios en la vida de las mujeres*. Paidós.

Gonzalez, M y T Jurado-Guerrero (2006): '*Remaining childless in affluent economies*'. European Journal of Population

Gustafsson, Siv (2001) *Optimal age at motherhood. Theoretical and empirical considerations on postponement of maternity in Europe*. Journal of Population Economics

Gustafsson, Siv (2007): '*Economic restrictions on starting a family*'. 'Economía e igualdad de género: retos de la Hacienda Pública en el siglo XXI.' mintegian aurkeztutako txostena, Azterlan Fiskaletako Institutua, Madril (oraindik argitaratu gabea) Ikus http://www.ief.es/Investigacion/Recursos/Seminarios/Genero/2007_PoliticaFiscal_Madrid.htm

Kenjoh, E. 2004. *Balancing Work and Family Life in Japan and Four European Countries: Econometric Analyses on Mothers' Employment and Timing of Maternity*. Tesia, Amsterdameko Unibertsitatea.

Mörtvik, Roger eta Spånt, Roland (2005) *Does gender equality spur growth?* OECD Observer, 2005eko urria.

ELGA (2007): '*Women and men in OECD countries*' Ikus <http://www.oecd.org/dataoecd/44/52/37962502.pdf>

Pazos Morán, María, 2005: '*Género e Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas. Propuestas de reforma*'. María Pazos Morán (ed): Política fiscal y género. Azterlan Fiskaletako Institutua.

Pazos Morán, María, 2006: *Impuestos y prestaciones: ¿Cómo tener en cuenta a las mujeres?* María Jesús Vara (ed): Estudios de Género y Economía. Akal.

Pazos Morán, María (2007): *Género, orientación del presupuesto y eficiencia económica*. 'Economía e igualdad de género: retos de la Hacienda Pública en el siglo XXI.' mintegian aurkeztutako txostena, Azterlan Fiskaletako Institutua, Madril (oraindik argitaratu gabea). Ikus http://www.ief.es/Investigacion/Recursos/Seminarios/Genero/2007_PoliticaFiscal_Madrid.htm

Sainsbury, Diane (1999): *Gender and welfare state regimes*. Oxford University Press

Sommestad, Lena (2002) *Gender Equality - A key to our future?* Diskurtsoa. Ikus <http://www.regeringen.se/pub/road/Classic/article/13/jsp/Render.jsp?m=print&d=1321&nocache=true&a=4220>

Thoursie (2007): '*El modelo de familia de dos sustentadores con un permiso parental prolongado: lecciones de Suecia*'. 'Economía e igualdad de género: retos de la Hacienda Pública en el siglo XXI.' mintegian aurkeztutako txostena, Azterlan Fiskaletako Institutua, Madril (oraindik argitaratu gabea).

Valcarcel, Amelia: *La política de las mujeres*. Cátedra, 1997.